

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ТВОРЧЕСКО ОСЪЩЕСТВЯВАНЕ НА МУЗИКАЛНО-ОБРАЗОВАТЕЛНИЯ ПРОЦЕС В ДЕТСКАТА ГРАДИНА И УЧИЛИЩЕ

Маргарита И. Рачева

OPPORTUNITIES FOR CREATIVE REALIZATION OF THE MUSICAL EDUCATIONAL PROCESS IN KINDERGARTEN AND SCHOOL

Margarita I. Racheva

ABSTRACT: The professional and practical preparation in Music gives the opportunity for the development of the professional competence and creative potential of the students- future pedagogues. During the different stages of its realization, the students that practice realize the creative character of teachers' work and gradually master different strategies and methods of work for creative realization of the musical and educational interaction in kindergarten and in school.

KEYWORDS: pedagogical creative work, professional and practical preparation of students, musical educational process, kindergarten, school.

Изследването е финансирано по проект № РД-08-81/03.02.2017 г. от параграф на фонд „Научни изследвания” на ШУ „Епископ Константин Преславски”.

Проблемът за развитието на творческите способности на личността и разгръщането на творческия потенциал на студентите – бъдещи педагози, е обществена необходимост и важен приоритет в системата на висшето образование. Формирането на активни, креативни, търсещи личности с възможности за творческо осъществяване на образователния процес в детската градина и училище е предпоставка за пълноценна професионална реализация в условията на динамично променящата се социокulturна и педагогическа среда.

Разкриването на заложеното творческо начало у студентите педагози е обусловено от творческия характер на учителския труд. Творчеството е същностна характеристика на професията на учителя, а педагогическото творчество е водещо професионално качество на личността на педагога. Проявите на комбинативност, многовариантност и оригиналност на мисленето /Ст. Жекова/, изборът на нестандартни решения и начини на действие осмислят многообразните аспекти на професионалната дейност на педагога – планиране и осъществяване на учебно-възпитателната работа; процесът на взаимодействие с деца, колеги, родители, общественост; насоченост на личностно-мотивационната сфера към творческа изява, професионално развитие и самоусъвършенстване.

Педагогическото взаимодействие с деца и ученици се разбира не само като процес на формиране и възпитаване на подрастващата личност в съвместна дейност с педагога, а преди всичко като процес, ориентиран към творческо развитие на тази личност. Редица теоретични разработки и описаният практически опит доказват, че само учител творец може да изгражда креативни личности, способни самостоятелно да мислят, да действат активно и с творчески дух да посрещат предизвикателствата на времето.

Когато става въпрос за обучението по музика, разглежданият проблем очертава конкретни и специфични измерения. Музикално-възпитателната дейност в детската градина и училище е единство на педагогическо взаимодействие и общуване с музикалното изкуство. Всеки един от посочените компоненти е вид творческа дейност и предполага разгръщане на творческата инвенция на учителя в двете диалектически съчетани плоскости. Може да се приеме, че ефективността на музикално-образователния процес е резултат от изявата на креативността на учителя и като педагог, и като музикант.

Професионално-практическото обучение на студентите от специалност „Педагогика на обучението по музика“ при Шуменския университет „Еп. К. Преславски“ осигурява условия за разгръщане на педагогическата компетентност и творческия потенциал на бъдещите музикални педагози. В етапите на неговото осъществяване практикантите осъзнават творческия характер на учителската професия и постепенно овладяват средства и подходи за творческа реализация на музикално-възпитателния процес в детската градина и училище. В този аспект е насочеността и основното съдържание на настоящото изложение.

Различните етапи на професионално-практическото обучение на студентите, реализирани чрез формите на учебната практика – хоспетиране, текуща педагогическа практика и преддипломна педагогическа практика, поетапно въвеждат практикантите в опознаване и осъществяване на учебно-преподавателската дейност. Участието на студентите в посочените форми е отражение на формираните у тях музикално-педагогически компетенции и творчески способности и могат да се приемат като завършващ стадий на професионална готовност за реализация в детската градина и общообразователното училище. Създадената организация на обучението осигурява възможност в условията на реална професионална среда стажант-учителят да натрупва нови знания и опит, да овладява практически модели на общуване и взаимодействие, да прилага творчески решения и подходи.

В първия етап на професионално-практическото обучение – хоспетиране, под ръководството на методиста студентите наблюдават и коментират музикално-възпитателната дейност на педагога и реализираните от него творчески виждания и решения. Обучаемите се убеждават, че творческата инвенция на учителя се разпростира върху цялостния ход на педагогическото взаимодействие – при неговата подготовка и провеждане, при общуването с учениците, при решаването на педагогически казуси, при интерпретирането на учебното съдържание, при осъществяване формите на музикална дейност, при избора на дидактически инструментариум и пр.

Наблюдавайки учебно-възпитателния процес студентите осъзнават теоретичните постановки за творческия характер на учителския труд, усвоявани в психолого-педагогическия цикъл дисциплини. Формира се нагласа за осмисляне на необходимостта от целенасочено разгръщане на естетическата насоченост на личността на педагога и високата степен на развитие на неговите общи и специални способности. С оглед възможността за търсене на повече способности за действие и избор на оптимално педагогическо решение обучаемите оценяват ролята на дивергентното мислене и формираните качества на мисленето като гъвкавост, находчивост, съобразителност, проникателност, самостоятелност и пр. В хода на конферирание на наблюдаваната ситуация или урок се изтъква значението на проявените от страна на педагога интуиция и инициативност, богатството от асоциации и въображение, уменията за трансфер на придобитите знания и умения. Коментира се богатата палитра от прилагани методи и похвати на действия, които педагогът съчетава творчески, а при необходимост прекомponира или включва нестандартни решения. Анализите са насочени и към качеството на интерпретаторските и импровизаторските умения на учителя при представяне и овладяване на музикалния материал.

У студентите се формира разбиране, че целият този комплекс от целесъобразно подбрани и оригинално приложени спрямо конкретната ситуация решения и подходи са необходима основа, която провокира творческото мислене и продуктивното участие на учениците в часовете по музика.

Натрупаният опит от наблюдаваната и анализирана дейност на педагози и деца от различни възрастови групи студентите започват да прилагат във втория етап на професионално-практическото обучение – текущата педагогическа практика. В този етап студентите самостоятелно реализират музикално-възпитателен процес в детската градина и общообразователното училище. За подготовката и провеждането на учебната дейност практикантите се ръководят от насоките на базовия учител и методиста, зададени по време на предварителните консултации.

Работата при изготвяне на урочната разработка изисква мобилизиране от студента на пълния потенциал от научно-педагогически, методически и професионални знания и умения. Предполага обстойно запознаване със спецификата на усвояваното учебно съдържание, както и с особеностите на общото и музикалното развитие на децата от съответната група или клас. Изисква построяване на ясна и логически структурирана композиция от учебно-образователни елементи и обмисляне на различни варианти на педагогически подход. Необходим компонент от подготовката на студента е стабилното заучаване и постигането на изразително изпълнение на музикалния материал, предназначен за овладяване в часа. Неговото атрактивно поднасяне, в съчетание с избора на целесъобразен методичен подход за усвояването му, стимулира учениците към активно включване и творческо участие при работа върху съответната творба.

Провеждането на самия урок или ситуация по музика е приложение на натрупаните у студентите теоретични знания и практически опит, отражение на формираните организационни, комуникативни и гностични умения, изява на целия комплекс от психични свойства и качества на личността. Това е процес и първи опити за осъществяване на педагогическо творчество, за разгръщане на креативността и импровизаторските способности в осъществяваната педагогическа дейност. Защото въпреки обмислените в консултацията варианти на педагогически решения, при провеждането на съответната организационна форма често възникват непредвидени обстоятелства, които могат да променят хода на планираната насока за учебна работа. В условията на подобни ситуации студентът-практикант взема самостоятелни решения, прекомponира наличния опит, изявява своя творчески потенциал и като педагог, и като музикант.

Заклучителният компонент в йерархията на професионално-практическото обучение на студентите е участието им в преддипломната педагогическа практика. Това е етап на цялостно разгръщане на музикално-художествената и теоретико-методическа подготовка на обучаемите, критерий за тяхната готовност за бъдеща професионална реализация в детската градина и училище.

В сравнение с предходните форми на професионално-практическото обучение преддипломната практика изисква много по-висока степен на самостоятелност, активност и творчество от страна на стажант-учителите. Те осъществяват поредица от ситуации и уроци по музика в различни възрастови групи. По-продължителният период на провеждане на музикално-учебен процес осигурява условия практикантите да навлизат по-дълбоко в същността на възпитателната работа, по-пълноценно да взаимодействат с децата и учениците, по-активно да изявяват своето продуктивно мислене и импровизаторски способности.

Студентите се приучават да осъществяват емоционално-непринудено общуване с децата, изявяващо богатството на интонационно-речевата палитра и арсенала от артистични превъплъщения. Стремят се към създаване на атмосфера, стимулираща емоционалната отзивчивост и толерантно отношение към музикалните предпочитания на партньорите. Все убедително се ориентират в избора на оптимални дидактически модели, а при критични или непредвидени ситуации търсят оригинални способности и решения.

Очевиден е и стремежът към постигане на творчески микроклимат в часовете, импулсиращ продуктивното мислене и творческото участие на учениците. Създават се условия за активно включване в творчески действия и задачи при осъществяване на формите на музикална дейност. При усвояване на песенния репертоар студентите насочват учениците към мотивирани предложения за оригинален начин на изпълнение на песенните творби: обмислят се варианти за адекватно емоционално пресъздаване, за използване на подходящи щрихи, темпо, динамика, движения, инструменти за съпровод, изпълнение по роли и пр.

При възприемане на музика студентите ориентират продуктивните действия на учениците в различни насоки. От една страна това могат да бъдат специфичните прояви на емоционален отклик от музикалното звучене, провокиране на асоциативно-образното мислене, задаване на оригинални словесни характеристики, определящи характера и съдържанието на музиката. От друга страна творческата инвенция на учениците може да бъде насочена към импровизиране на музикален съпровод с разнообразни средства, към създаване на стихове или

картини, съзвучни с емоционално-образното съдържание на музиката, към драматизиране или танцувално пресъздаване на слушаната творба.

Свиренето с детски музикални инструменти също създава възможности за разнообразни творчески решения. Студентите подпомагат учениците в избора на адекватни или дори нестандартни звукоизобразителни средства при осъществяване на звукови имитации и звукови картини, при импровизиране на съпровод, встъпление и заключение към слушана или изпълнявана музика.

При реализиране на музикално-двигателната дейност практикантите поставят пред учениците изисквания за точни и прецизни движения, които да съответстват на характера, жанровите, метроритмичните и структурни особености на музикалната творба. Под тяхното умело ръководство се достига до етап на творческо пресъздаване на музикално-игровия образ: учениците постигат по-голяма изразителност, артистичност и ансамбловост в изпълнението, предлагат варианти за избор на нови танцови стъпки, елементи, движения.

Широк е периметърът от творчески решения и в областта на вокалната импровизация. Началните форми са свързани с реализиране на звукови имитации, мелодизиране на наименования, импровизиране на ритмични и мелодични разговори. Следват по-сложни форми, ориентирани към съчиняване на мелодия по посочен признак – метрична пулсация, ритмичен рисунок, характер на звучене, поетичен текст и др.

Важен аспект от изявата на креативността на стажант-учителя е мотивацията му за прилагане на иновативни стратегии и привлекателни за учениците методи и подходи на преподаване и учене. В процеса на овладяване на музикалния репертоар и формирането на знания практикантът се насърчава да използва готови или разработени от самия него мултимедийни продукти – видеоклипове, презентации, ресурси от електронните пособия, електронни варианти на тестове, изработване на караоке, синбеци и пр. Широкото използване в обучението на интерактивността, както и на многообразните възможности на съвременните комуникационни и информационни технологии стимулира творческата активност и интереса на учениците към музикалното изкуство. То е и атестат за стремежа на студента към творческо развитие и самоусъвършенстване.

Целият този комплекс от творчески решения и подходи, прилагани от студентите в процеса на музикално-възпитателната работа с деца и ученици, разкрива творческия характер на осъществяваното музикално-педагогическо взаимодействие и необходимостта от максимално разгръщане на творческата инвенция на бъдещите педагози. В условията на реалната професионална среда и наличието на променящи се и непланирани ситуации стажант-учителите натрупват богат арсенал от творчески похвати на действия, които те се приучават да прилагат или да преобразуват съобразно конкретните обстоятелства. В избора на решение – ново, рутинно или нестандартно те изявяват своята музикално-педагогическа подготовка и музикално-импровизаторски способности. Намирането на подходящо и адекватно решение, което да води до успешно изпълнение на педагогическата задача и творческо участие на учениците, е проява на висока степен на сформирана музикално-педагогическа компетентност и гаранция за ефективността на бъдещата педагогическа дейност.

References:

1. Zhekova, St., *Psihologiya na uchitelya (Psychology of the teacher)*, S., 1984.
2. Kolishev, N., *Pedagogicheskite umeniya na uchitelite. Tselepolagane v obuchenieto (Pedagogical skills of the teachers. Goal setting training)*, S., 2013.
3. Malcheva, T., *Aspekti na pedagogicheskata rabota po muzikalen folklore v saotvetstvie s predizvikatelstvata na vremeto (Aspects of the pedagogical work on folk music in accordance with the callendes of the time)*, *Mezhdunarodno naucho on-line spisanie "Nauka I tehnologii"*, St. Zagora, 2011.
4. Malcheva, T., *Obuchenieto po muzikalen folklore za povishavane poznavatelната aktivnost na studentite (Teaching folk music to enhance the cognitive activity of the students)*,

Образование I квалификация на педагогическите кадри. Приложно-практически аспекти, ч. 2, Университетско издателство Епископ Константин Преславски, ДИКПО, 2016.

*Senior lecturer Margarita Racheva
Department of Music Aesthetics, Music Education and Performance
At Konstantin Preslavsky – University of Shumen
m.racheva@shu.bg*

SOCIOBRAINS